Переклад А.Содомори

ДІЙОВІ ОСОБИ

ІФІГЕНІЯ
ОРЕСТ
ПІЛАД
ХОР ГРЕЦЬКИХ ЖІНОК
ПАСТУХ
ФОАНТ
ВІСНИК
АФІНА

Дія відбувається перед храмом Артеміди в Таврiді.

ПРОЛОГ

ІФІГЕНІЯ

Пелоп, Тантала парость, кіньми бистрими
Примчавши в Пісу, Еномая доньку взяв;
Атрей родився в неї; два сини було
В Атрея: Менелай із Агамемноном.
Від нього й Тіндаріди — Іфігенія,
Це я, котру край моря, що Евріп його
Хвилює, гнаний вітром непосидливим,
Через Єлену батько вбив (так думає)
Для Артеміди в знаменитій гавані
10] Авліди: тут сто сотень суден еллінських
Володар Агамемнон відусіль зібрав,
Аби, здобувши Трою, вславить списників
Ахейців і в догоду Менелаєві
Помститись за Єленин шлюб осквернений.
Та, вітру не діждавшись, ворожби жадав
На вівтарі вогненнім. І сказав Калхант:
"Владарю військ ахейських, Агамемноне,
Лишень тоді відчалять кораблі звідсіль,
Як Артеміді принесеш дочку свою

20] У жертву. Обіцяв же Світлоносній ти
Найкращий плід у році. Повила тобі
Дружина в домі доньку — дай обіцяне
Богині" (бо ж мене назвав найкращою).
З намови ж Одіссея привезли мене
Від матері — неначе б для одруження,
Насправді ж — затягнули до жертовника.
Вже блиснуло залізо, Артеміда ж тут
Ахейцям непомітно пишну лань під ніж
Підклала. Я — майнула крізь ефір ясний
30] Велінням Діви аж сюди, в таврійський край,
Де владарює, варвар — серед варварів,
Фоант: із летом птаха ніг проворністю
Змагатись може (звідси — й те ім'я його).
В святині тій мене й поставив жрицею.
Втішається богиня тут обрядами, [341]
Що тільки називаються священними —
Про це мені й казати навіть боязко —
Хто з еллінів причалить, того в жертву я
Приношу; так віддавна повелося тут.
40] Сама ж я їх, щоправда, лиш посвячую,
Вбивають — інші десь у храмі потайки.
Цієї ночі дивний сон приснився мені,
Я дневі звірюсь: може, помічний той сон?
Приснилося, немовби не в Тавріді я,
А в Аргосі й між подруг любо сплю собі.
Аж тут земля стряслася. Вибігаючи,
Уже з порога, бачу: балки тріскають,
Обвалюється крівля й тягарем усім
Із висоти на землю рине з гуркотом,
50] Одна лишень колона дому отчого,
Здалось мені, лишилась. Де вершок її —
Волосся русе… й мову чую начебто.
Як і годиться жриці — вже-бо звикла я —
Водою ту колону — сниться — скроплюю,

Ридаючи. Той сон свій так пояснюю:
Орест — покійник. Це його скропила я:
То ж на синах — колонах — дім тримається.
А вмерти мусить кожен, мною скроплений.
Про кого б ще той сон був? Чи про Строфія?
60] Але ж синів у нього не було тоді,
Як я вмирала. Брата, хай на віддалі,
Вшаную поминанням, та для цього вже
Служниці знадобляться; є тут еллінки —
їх дав мені володар. Та чомусь вони
І досі не приходять. Тож у дім зайду:
В житло своє, при храмі Діви світлої.
(Відходить).
Входять Орест і Пілад.
ОРЕСТ
Гляди, щоб на дорозі хто не стрінувся.
ПІЛАД
Та навсібіч дивлюся, озираюся…
ОРЕСТ
Чи це, бува, Піладе, не богині храм,
70] Куди вітрило ми звернули з Аргосу?
ПІЛАД
Егеж, Оресте. Зайве сумніватися.
ОРЕСТ
Й вівтар, омитий щедро кров'ю еллінів? [342]
ПІЛАД
Його краї он — мов багрянцем вінчані.
ОРЕСТ
І наче зброя, бачиш, там, під виступом?
ПІЛАД
З прибульців знята. Тут вони й загинули.
Та треба й на все інше оком кинути.
ОРЕСТ
В яку ж то пастку знову ти загнав мене,
О Фебе, як лише я кров'ю матері

Помстив за батька?.. З краю в край ерінії
80] Женуть мене, вигнанця з дому рідного!..
Усі дороги, всі путі відмірявши,
Тебе питаю врешті, Фебе: "Доки ж то
Блукатиму, шалений?.. Де тих бід межа,
Що я зазнав, Елладу вздовж і впоперек
Сходивши?" Ще в Таврiду ти пливти велів.
Де Артеміда має храм, сестра твоя,
І взяти Артеміди образ різьблений,
Що в ту святиню, кажуть, із ефіру впав.
А взявши — випадково чи то хитрістю —
90] Умкнувши небезпеки, скласти образ той
В Афінах. Більш нічого не наказував:
Ось цим мав завершить я всі труди свої.
Отож, тобі покірний, я прибув сюди,
В чужу, ворожу землю… Може, ти повчиш,
Піладе, — бо ж ніколи не лишав (мене
У скруті, — що робити? Вколо стіни, глянь,
Високі… Чи до храму по драбині нам
Дістатись?.. Та побачать… А чи важелем
Замки зламати мідні?.. Невідомість тут —
100] На кожнім кроці. Тож, коли спіймаємось
Із важелем, готові в храм проникнути, —
Кінець нам!.. Чи не краще утекти відсіль,
Поки не пізно, друже, й вдарить веслами?
ПІЛАД
Тікати, кажеш?.. Я б горів од сорому!..
Та й віщування бога поважати слід.
Од храму відійшовши, заховаймося
В печері, де об берег темна хвиля б'є.
Лиш од судна подалі: вгледять — тут же нас
Ісхоплять, владареві повідомивши.
110] А гляне ніч на землю темним поглядом.
Тоді вже, вдавшись до всіляких хитрощів,
Із храму образ викрасти насмілимось.

Але поглянь ще: може б, нам пропхатися [343]
Між тригліфів? Одважний раз од разу йде
На небезпеки; боягуз — лиш пхинькає.
Та й чи розумно: стільки бити веслами —
Й, мсти досягши, голіруч вернутися?
ОРЕСТ
Ти правий. Треба йти нам, і до темряви
В печері перебути. Не вчиню того,
120] Щоб нині через мене нанівець пішло
Пророцтво Феба. Сміло! Жодних труднощів
Для того, хто ще юний, не повинно буть.

ПАРОД
На орхестру виходить хор грецьких жінок,
що прислужують Іфігенії.
ХОР
Занімійте побожно, сусіди
Островів двох, що в морі Евксінськім
Височать побіч себе!
О дочко богині Лето,
Володарко гір Діктінно,
В твій храм, де над рядом колон
Щирозлоті сяють карнизи,
130] До пречистої — чиста йду.
Прислужниця жриці твоєї…
Славетної кіньми Еллади
І стіни, і вежі, луги й сади
Ми покинули, блиск Європи,
Де батьківська наша оселя.
Із храму виходить Іфігені.
ХОР
(До Іфігенії).
Ми вже тут. Що таке? Що турбує тебе?
Ти до храму нас кликала, дочко того,
Хто на Трою, укріплену вежами, вів

Добру тисячу суден, на них же —
140] Тисячі вояків?.. Твого слова ждемо,
Переможних Атрідів окрасо!
ІФІГЕНІЯ
О служниці мої!
У невтішних риданнях тону,
В голосіннях, що музам чужі,
Без ліри-утішниці
Жалі сную похоронні!..
Біла навалилась на мене: [344]
Оплакую бідного брата свого —
Вві сні його бачила я в цю ніч,
150] Що тільки-но відлетіла.
Не життя вже й мені!..
От і впав — о горе! — мій отчий дім!
От і рід обірвавсь!..
Гай-гай! Страждальницький Аргосе!
О доле, доле злостива! —
Єдиного брата віднять у сестри
І послати в Аїд!.. Отож і зіллю
Поминальним напоєм із дзбана цього
Землі-годувальниці спину —
160] Білим соком телиць із гірських пасовищ,
Виноградним вакховим плином
І старанням бджіл золотавих,
Що втішає тіні померлих.
(до служниці)
Тож подай мені дзбан золотий —
Для Аїда жертовну вологу.
(Робить узливання).
Агамемнона паростку, ти, хто тепер —
Під землею, прийми поминальний дар!
Хоч русявого пасма свого не складу
На могилу твою, не скроплю слізьми:
170] Я далеко від рідної, брате, землі,

Де й мене — бо до мертвих віднесена там —
Може, згадують, жертву нещасну.
ХОР
Гомінку твою тугу, велителько,
Підхоплю на чужинний, азійський лад.
Журну снуватиму пісню,
Що втішає померлих, бо ж сам Аїд
Не пеаном — співом печальним
Прокидає луну.
О доме Атрідів!.. Пропало все!..
180] "о Блискучий скіпетр і давня
Слава отчого дому!..
Від кого, скажи, з владарів
Аргоських щасливих ті біди?
За нещастям нещастя рине,
Лиш крилатих своїх рисаків
З прямої звернув дороги
Той, хто оком священним зорить, — осяйний
Геліос. Низка страждань потяглась
У твій дім за ягнятком золоторунним —
190] Кров чергується кров'ю, лихо — лихом.
Так і кара, що впала на рід Танталідів,
Ненаситна, ніяк не покине дому — [345]
Із завзяттям новим, безталанну, тебе
Мстивий демон гнітить.
ІФІГЕНІЯ
Нещаслива з самого початку
Мені випала доля — як мати
Розв'язала свій пояс дівочий,
Ще в ту ніч мені мойри похмуру
При народженні випряли юність.
200] Ти для того мене, своє перше дитя,
Сповила, доню Леди, зростила,
Щоб, рішившись на злочин, мій батько
Мною так безсердечно пожертвувать міг

Ради слави своєї?.. Тоді-то
До піщаних авлідських
Берегів мене мчали прудкі рисаки —
На весілля — сумне ж то весілля було! —
Із сином богині морської!..
А тепер у суворій країні цій —
210] Негостинного моря гостя —
Без вітчизни, без мужа, без друга живу,
Без дітей — наречена-вигнанка...
Не оспівую Гери аргоської тут,
Не виводжу барвами тонко
Ні Піллади за ткацьким дзвінким станком,
Ні титанів: жертовник мережу —
Страшно й мовити! — кров'ю захожих люде
Що печальні, жалісні зойки
Видають перед смертю, сльози ллючи.
220] Ось і все, що роблю я тут, чую...
Та своє — відступило; інше болить:
За померлим в Аргосі братом,
За Орестом тужу. Як лишала його,
То ще груди ссав материнські,
На руках він у неньки ще був тоді —
Скіпетра спадкоємець.

ЕПІСОДІЙ ПЕРШИЙ

Входить пастух.

ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ

Он, берег залишивши, йде пастух сюди;
Напевно, сповістить нам новину якусь.

ПАСТУХ

О доню Клітемнестри й Агамемнона,
230] Послухай-но уважно, що скажу тобі. [346]

ІФІГЕНІЯ

А чим ти взявсь мій смуток потривожити?

ПАСТУХ

Там юнаки два, бачив я, причалили
Судном, похмурих Сімплегад уникнувши.
Богині буде радість: милі жертви їй.
Не трать же марно часу. Щоб вода була
Й все інше, необхідне для очищення.
ІФІГЕНІЯ
А звідкіля ті двоє прибули сюди?
ПАСТУХ
З Еллади. Більш нічого не розвідав я.
ІФІГЕН ІЯ
І не почув, як кличуть один одного?
ПАСТУХ
240] Один, почув я, звав Піладом іншого.
ІФІГЕНІЯ
А як, цікаво, сам він називається?
ПАСТУХ
Ніхто не знає. Не скажу, бо й сам не чув.
ІФІГЕНІЯ
А де підстерегли ви, де схопили їх?
ПАСТУХ
Край побережжя, де пустельні хвилі б'ють.
ІФІГЕНІЯ
А що ж то пастухові та й до хвиль отих?
ПАСТУХ
До моря стадо гнав я, щоб скупалося.
ІФІГЕНІЯ
Вернись іще до того, як спіймав ти їх:
Хотіла б я це знати. Досить часу вже
Відтоді проминуло, як жертовник наш
250] Орошувався гойно кров'ю еллінів.
ПАСТУХ
У води, що пливуть між двома скелями,
До побережжя, вже худоба входила.
Є круча там; печеру вперта хвиля в ній
Пробила — тихе місце, де для пурпуру [347]

Молюсків ловлять. Там-то наш пастух один
Угледів юнаків двох. Непомічений,
Вернувсь до нас на пальцях і впівголоса:
"Не бачили?.. В печері два боги сидять".
І тут один між нами, найпобожніший,
Звів руки молитовно і таке почав:
"О сину Левкотеї, суден стороже,
Владарю Палемоне, милостивий будь!
Це ж хто там? Діоскури, два брати ясні,
Чи паростки Нерея, батька німф морських
П'ятдесяти, що в танцях забавляються..."
Та інший, і безбожний, і зухваліший,
З тих слів лиш посміявся: "Мореплавці там
Тремтять із страху, — пояснив він, — знаючи,
Що в нас чужинців Артеміді жертвують".
Переконав тим більшість. І рішили ми
Тих чужаків спіймати для жертовника.
Один із них тим часом, схов покинувши,
Завмер, а далі, наче в шал потрапивши,
Руками й головою потрясати став
І, мов мисливець, раз у раз викрикувать:
"Агей, Піладе! Бачиш?.. Он же, он вона,
Аїдова служниця! Хоче вбить мене,
Уся жахними зміями наїжившись!..
Он друга зводить крила; замість одягу —
Кривавий пломінь; мою неньку двигає
В руках, мов брилу, щоб на мене кинути.
Уб'є, розчавить, а втікати нікуди!.."
Ввижались ті страхіття. Ще ж і гавкання,
І мукання вражали: не корів і псів —
Еріній бачив, дикі завивання чув.
Присіли ми зі страху — і ні пари з уст.
А він, меча добувши, раптом кинувся,
Мов лев, на наше стадо й ну сікти його
З німим завзяттям, у кишках та нутрощах

290] Заплутуючись: думав, що еріній б'є,
Аж піна прибережна багрецем цвіла.
То що ж було робити?.. Стадо гинуло…
Вдались до зброї. Засурмили в ріг лункий —
Опуклу мушлю, — щоб сусіди збіглися:
Бо що могли ми, волопаси, вдіяти
Проти чужинців — молодих, гартованих?
Чимало незабаром назбиралось нас.
Тут шал покинув гостя. Він на землю впав,
Запінений. Чим тут же скористались ми:
300] Хто каменем, хто — києм частував його.
Але той другий не лишив товариша
В біді: то піну обтирав, то пробував
Прикрить плаща полою міцнотканою,
Від ран його всіляко захищаючи, — [348]
Одразу було видно друга справжнього.
Отямився незнайомець. Із землі схопився.
Оглянувсь: натискають вороги довкіл,
Нема рятунку, бачить: од безвиході
Аж застогнав він. Ми ж каміння кидаєм
310] Зусюди й замикаєм їх кільцем тісним.
Та тут почули заклик, що стривожив нас:
"Загинемо, Піладе, а як гинути —
То благородно! Ти з мечем за мною йди!"
Лиш блиснули мечами побратими два —
Ми по ярах розбіглись і по заростях.
Та набігали інші й каменюками
У юнаків метали. Ледве тих мечем
Прогнали, — попередні натискали знов.
Та — диво дивне! — скільки рук не кидало, —
320] Призначених для жертви не сягнув ніхто.
Взяли ми їх нарешті, й то не подвиг був:
Гуртом їх обліпили, з рук їм вибили
Мечі. Не опирались, бо не здужали
Вже й на ногах стояти. До володаря

їх відвели ми; він сюди вести велів,
Щоб ти їх окропила для жертовника.
Моли богів, о жрице, щоб частіш такі
Траплялись жертви: так могла б вину свою
Спокутувать Еллада, що й тебе колись,
330] Невинну діву, вбила на жертовнику.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Цікаво, хто ж той еллін, шалом вражений,
Що в край наш морем негостинним вирушив?
ІФІГЕНІЯ
Гаразд. Веди сюди їх. А про інше все
Я вже сама подбаю, згідно звичаю.
Пастух відходить.
Душе моя, ти завжди, щира й лагідна,
Схилялась до чужинців, співчувала їм:
Сльози гіркої не могла я втримати,
Як тільки еллін потрапляв до рук мені.
Та нині… нині буду я жорстокіша:
340] Не стало брата — сон такий привидівся —
Не бачити чужинцю нині сліз моїх!..
Так є воно: нещасний не сприятиме
Нещаснішому: досить і своїх гризот.
Чому ж то Зевсів подув не пригнав сюди
Між Сімплегад скелястих на вітрильнику
Єлени — через неї ж я загинула! —
Чи Менелая?.. Вмить я б відомстилася,
Авліду тут їм влаштувавши, в Таврії, [349]
За те, що, мов телицю, на заріз мене
350] Тягли данайці; батько — за жерця їм був.
О скільки-то разів я — тямлю досі ще —
Отця благала, підборіддя гладила,
Коліна обнімала, примовляючи:
"0] батьку, батьку! Що за шлюб жахний мені
Ти приготовив?.. Поки тут дочку свою
Вбиваєш, моя мати й жони з Аргосу

Відспівують весілля; звуки флейт лунких
Весь дім заполоняють… поки гину тут!..
О горе!.. Це ж Аїд був — не Пелея син,
Що ним ти мене звабив, — поспішить велів
На шлюб кривавий до Авліди повозом!.."
Сховавши вічі за тонкою тканкою,
На руки не взяла я свого братика
(Він не живе вже), та й сестри не зважилась
Поцілувати: сором брав, що заміж йду
В Пелеїв дім. Цілунок не один тоді
Відклала… В Аргос мала ж повернутися…
О як багато, як багато втратив ти,
Оресте, вмерши!.. Щастя, берло батьківське…
Засад богині хитрих я не схвалюю:
Хто кров'ю заплямився, а чи мертвого
Торкнувсь, чи породіллі, — вже осквернений,
Уже йому не місце при жертовнику!..
Сама ж людської крові не цурається…
Та ні! Лето із Зевсом не могли зродить
Жорстокості такої! Та й Тантал богів
Не пригощав з людського м'яса стравою,
Вони ж — не смакували; все це — вигадки
Місцевих, що до крові звикли, жителів:
Богиню власним очорнили звичаєм.
Гадаю, злих немає між безсмертними.

СТАСИМ ПЕРШИЙ

ХОР

Строфа I

Темна, мов ніч,
Темна, мов ніч, морська протоко,
Де, гнана жалом колись з Аргосу,
Вплав долала Іо розбурхані хвилі,
Щоб, Європу лишивши,
Нив азійських сягти!

Хто ж нині твій шлях верстав темно-синій?
Чи ті, хто покинув
390] Повноводий Еврот, очеретом порослий,
А чи хвилі Діркеї священні? [350]
Хто ступив на цю землю сувору,
Де для доньки Зевса
Кров'ю жертви людської
В храмі білоколонному
Весь вівтар заливають?
Антистрофа I
Може, тому,
Хвилю б'ючи веслом з ялиці,
Вітрила на вівтар наставивши,
400] Морем свій корабель вони вперто гнали,
Щоб не меншало в домі —
Приростало майна?..
А все та надія — загибель смертних —
Солодка й несита
їх світами жене через буряні хвилі
По обтяжливу ношу багатства,
Засліпляє, в оману вводить.
Тож одні в багатствах
Не тримаються міри,
410] Інші й тут, незасліплені,
Про середину дбають.
Строфа II
Як між двох, що сходяться, скель
їм майнути вдалося?
Як судном оминули
Побережжя Фінея, прибій невсипущий,
Де бурлить Амфітріта,
Де п'ятдесят нереїд
Водять легкий таночок?
Як же зуміли вони, —
420] Хоч вітри надимали вітрила,

Хоча Нот або свіжий Зефір
На корму налітали
З посвистом, — як же зуміли
Білих скель острівних сягти,
Геть обліплених птаством, —
Де Ахілл прудконогий втішавсь
Перегонами вздовж берегів
Негостинного моря?
Антистрофа II
О якби ж то врешті збулась
430] Повелительки мрія —
Й прибула з Іліону
Донька Леди Єлена! Волосся скропила б [351]
їй велителька наша
І власноручно за смерть
Смертю б їй одплатила!
Та найсолодша для нас
Була б вість, що з Еллади причалив
Мореплавець якийсь, аби край
Нашій службі покласти —
440] Безвідрадній неволі!..
О якби ж то мені хоч у сні
Дім свій, любу вітчизну
Привітати! Якби в тому сні —
Насолоді, доступній для всіх,
Серцю дати розраду!..

ЕПІСОДІЙ ДРУГИЙ

Стражники Фоанта приводять зв'язаних
Ореста і Пі лада.

ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ

Та поглянь ось: ведуть їх обох сюди,
Пов'язавши їм руки. Тій жертві новій
Буде рада богиня. Ні слова тепер,
Мої подруги!.. Ось він, Еллади цвіт —

450] Юнаки два, — вже біля храму.
А таки не брехливу приніс нам вість
Із-над моря пастух!
О владарко, якщо звеселяє тебе
Цього міста принос — не відкинь його,
Хоч за звичаєм еллінів жертва така
До чистих ніяк не належить.
ІФІГЕНІЯ
(до прислужниць)
Ну все!
Обрядом піклуватись, щоб належний був, —
Мені одній лиш. Розв'яжіть-но руки їм:
Посвяченим не личить у кайданах буть.
460] А ви, у храм ввійшовши, приготуйте все
Для жертви необхідне, згідно звичаю.
(глянувши на схоплених)
Гай-гай!.. Яка ж вас мати привела на світ?
Хто батько?.. А сестриця — якщо є у вас —
Яких братів утратить!.. Але хто з людей
Бодай краєчком ока гляне в завтрашнє?..
У темряві свій задум божество снує.
Ніхто не знає, де з бідою стрінеться:
Не осягнуть нам, не збагнути випадку.
Звідкіль ви, нещасливці? Довгий шлях сюди [352]
470] Відміряли, та довша вас розлука жде
Із домом — під землею, рівна вічності.
ОРЕСТ
Не знаю, хто ти, жінко, але зайве так
Над долею чужинців побиватися:
Немудрий, хто береться, заки вбить когось,
Його, як ти ось, бадьорити жалістю;
Не слід, коли надії на життя нема,
Й себе жаліти: так лишень біду свою
Подвоїмо сльозами, та ще й дурнями
Вмремо таки. Тож марно проти долі йти.

480] Не плач над нами; звичай краю вашого —
Людей заїжджих убивать — відомий нам.
ІФІГЕНІЯ
Насамперед хотіла б я дізнатися,
Кого із двох вас, чула я, Піладом звуть?
ОРЕСТ
(вказуючи на Пілада)
Якщо ти справді рада знати, — ось Пілад.
ІФІГЕНІЯ
В якому з міст Еллади проживає він?
ОРЕСТ
А чи потрібно знати? Що це дасть тобі?
ІФІГЕНІЯ
Брати ви? Діти однієї матері?
ОРЕСТ
Брати, та не по крові: в'яже дружба нас.
ІФІГЕНІЯ
А як тебе, юначе, твій отець назвав?
ОРЕСТ
490] Нещасним можеш звати — не помилишся.
ІФІГЕНІЯ
Про долю кажеш. Я — ім'ям цікавлюся.
ОРЕСТ
Умру — не поглумишся з безіменного.
ІФІГЕНІЯ
Такий ти гордий, що й ім'я приховуєш? [353]
ОРЕСТ
Для чого ймення?.. Тіло убиватимеш.
ІФІГЕНІЯ
Не скажеш навіть, із якого міста ти?
ОРЕСТ
Хіба це допоможе? Я ж і так умру…
ІФІГЕНІЯ
Хіба так важко зайве слово мовити?
ОРЕСТ

Ну що ж. Я похвалюся славним Аргосом.

ІФІГЕНІЯ

Що чую?.. То ти справді родом з Аргосу?

ОРЕСТ

500] З Мікен, колись щасливих, процвітаючих.

ІФІГЕНІЯ

Чому ж сюди забрів ти? Може, вигнаний?

ОРЕСТ

І проти волі — й добровільно в світ іду.

ІФІГЕНІЯ

Спитаю дещо. Зможеш дати відповідь?

ОРЕСТ

Іще одна краплина — в море бід моїх?

ІФІГЕНІЯ

Мені приємно, що прибув ти з Аргосу.

ОРЕСТ

Та не мені. Про тебе ж — не судитиму.

ІФІГЕНІЯ

А чув про Трою? Скрізь про неї мовиться.

ОРЕСТ

Якби ж мені про неї і вві сні не чуть!..

ІФІГЕНІЯ

Нема її вже, кажуть, — розруйнована…

ОРЕСТ

510] Так є воно. Що чули — не байки пусті. [354]

ІФІГЕНІЯ

Єлену повернули Менелаєві?

ОРЕСТ

На горе… Одному, хто дорогий мені.

ІФІГЕНІЯ

Вона й моя боржниця… Де живе тепер?

ОРЕСТ

У Спарті. При колишнім чоловікові.

ІФІГЕНІЯ

Будь проклята! Не мною лиш — Елладою.

ОРЕСТ

Й мені її пригоди, ой, взнаки дались!..

ІФІГЕНІЯ

Це правда, що ахейці повернулися?

ОРЕСТ

Одним питанням геть усе вичерпуєш?

ІФІГЕНІЯ

Про все б хотіла, поки вмреш, дізнатися.

ОРЕСТ

520] Питай, як хочеш. Я — відповідатиму.

ІФІГЕНІЯ

А що з Калхантом віщим? Повернувся він?

ОРЕСТ

Помер. Така в Мікенах нині чутка йде.

ІФІГЕНІЯ

Хвала тобі, богине!.. А Лаерта син?

ОРЕСТ

Ще не вернувся... Та живий він начебто.

ІФІГЕНІЯ

Хай згине, свого дому не побачивши!..

ОРЕСТ

Вже й так йому погано, далі нікуди.

ІФІГЕНІЯ

А син Фетіди, воївник, живе ще він? [355]

ОРЕСТ

О ні! Дарма в Авліді він ожружувавсь.

ІФІГЕНІЯ

Не шлюб, а пастка! Жертвам ой як пам'ятна!

ОРЕСТ

530] Та хто ти, що про край наш так розпитуєш?

ІФІГЕНІЯ

З Еллади я... Вигнанка... Ні. Покійниця...

ОРЕСТ

Не диво, що про край той хочеш знати все.

ІФІГЕНІЯ

А вождь, кого всі мали за щасливого?..

ОРЕСТ

А хто це? Кого знав я, той не був таким.

ІФІГЕНІЯ

Володар Агамемнон, що Атрідом звуть.

ОРЕСТ

Не знаю… Та доволі… Перестань про це!

ІФІГЕНІЯ

О ні!.. Продовжуй!.. Звесели новинами!..

ОРЕСТ

Загинув… Вкоротивши віку ще комусь…

ІФІГЕНІЯ

Загинув він?.. Ой, леле! Як це сталося?

ОРЕСТ

540] Ти вражена?.. То, може, він близький тобі?

ІФІГЕНІЯ

Його колишнє щастя, бач, оплакую…

ОРЕСТ

Жона убила. Мав страшну, жахливу смерть.

ІФІГЕНІЯ

О горе, горе — вбивці, та й убитому!..

ОРЕСТ

Ну, все! Про це доволі! Не запитуй більш! [356]

ІФІГЕНІЯ

Одне ще… про дружину нещасливого…

ОРЕСТ

Й вона покійна: рідний син убив її.

ІФІГЕНІЯ

Пропащий роде!.. Син — убивця матері?..

ОРЕСТ

За батька відомстив їй, перелюбниці.

ІФІГЕНІЯ

Гай-гай!..

Важку свою повинність добре сповнив він!

ОРЕСТ

550] Хоч добре, та безсмертні не щадять його.
ІФІГЕНІЯ
Були ще інші діти в Агамемнона?
ОРЕСТ
Електра, доня… Лиш одна зосталася…
ІФІГЕНІЯ
Ну, а про іншу, вбиту, що говорять там?..
ОРЕСТ
Що сонця вже не бачить, Що ж іще казать?
ІФІГЕНІЯ
Нещасна… Як і батько, що убив її…
ОРЕСТ
Так-так. Через блудницю із життя пішла.
ІФІГЕНІЯ
У владаря це син був, кажуть, в Аргосі…
ОРЕСТ
Блукач він. Місця в світі не нагрів собі.
ІФІГЕНІЯ
Недаром кажуть: сон — омана, диму тінь.
ОРЕСТ
560] Та от богів візьмімо: мудрі начебто,
Брехливістю ж і сон той перевершують.
Не тільки поміж людом — між безсмертними
Постійний нелад. Жаль бере нещасного, [357]
Що з волі бога — не з глупоти власної
Пропав… Це добре знає втаємничений.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
А хто ж то скаже, що з батьками нашими —
Живуть чи вмерли? Що то нас чекає ще?
ІФІГЕНІЯ
Послухайте уважно: в мене думка є,
Котра і вам, пришельці, буде корисна,
570] Й мені. А що однако до вподоби всім,
За те вже варто братись.
(До Ореапа).

От чи зміг би ти, —
Якщо тебе врятують, — в Аргос рушивши,
Комусь із моїх рідних там листа вручить?
Один такий, як ви ось, написав колись
Того листа; нещасний, і мене жалів,
Бо знав: не я вбиваю — кровожерливий
Тутешній звичай, схвалений богинею.
Та я такого досі не стрічала тут,
Хто міг би, повернувшись урятований,
580] Листа вручити одному з близьких моїх.
А ти, як видно, й роду не безвісного,
Й Мікени знаєш, і людей, близьких мені…
Рятуйся ж!.. Є нагода. Та й недорого
Платити за рятунок — взяти лист легкий.
А побратим твій нині — так закон велить —
На вівтарі загине, та без тебе вже.
ОРЕСТ
Ти гарно мовиш, та з одним незгоден я:
Під ніж лишити друга?.. Не піду на те!
Це я — судна керманич, горем гнаного,
590] А він — із співчуття лиш заодно пливе.
Його занапастити, щоб, цю послугу
Тобі зробивши, врятувать життя своє?..
Вчинімо так ось: ти йому листа оддай,
Хай в Аргос, як жадаєш, однесе його.
Мене — хай вб'є, хто хоче. Найганебніше —
Коли, зусиль доклавши, сам хтось випірне,
А друга втопить. Він — мій друг. Його життя
Не менше, аніж власне, дороге мені.
ІФІГЕНІЯ
Юначе мужній! Пізнаю в словах твоїх
600] Твій рід високий. Друзям друг надійний ти!
Якби ще той із рідних, що доставсь мені,
Такий був бездоганний! Є ж і в мене брат,
Та жаль, що не судилось його бачити… [358]

Ну добре. Твого друга пошлемо з листом,
Я не перечу. Приймеш ти за нього смерть,
Якщо так не терпиться на той світ піти.
ОРЕСТ
А хто обряд жахливий буде звершувать?
ІФІГЕНІЯ
Обов'язок той, гостю, на мені лежить.
ОРЕСТ
Безрадісне заняття… Не позаздриш тут!..
ІФІГЕНІЯ
610] Така вже моя доля. Слід коритись їй.
ОРЕСТ
Мечем, чутлива жінка, ти мужів кладеш?
ІФІГЕНІЯ
Я не вбиваю — лиш волосся скроплюю.
ОРЕСТ
А хто, цікаво, там мечем орудує?
ІФІГЕНІЯ
Для того інші люди є всередині.
ОРЕСТ
Яка ж могила після смерті жде мене?
ІФІГЕНІЯ
Вогонь священний в прірві поміж скелями.
ОРЕСТ
Якби ж мене сестриця схоронить могла!..
ІФІГЕНІЯ
Намарне, хто б не був ти, сподіватися:
Сестра твоя в Елладі, ти — між варварів.
620] Та я сама для тебе, для краянина,
Зроблю, що можу: гарно приберу тобі
Могилу; потім прах твій золотавою
Оливою скроплю я; рудуватої
Бджоли гірської працю — ніжних квіток сік
Проллю на похоронне твоє вогнище.
Але піду вже — принесу листа того

Із храму… Не гнівися-, не клени мене.
Постережіть їх, слуги, та не зв'язуйте.
Можливо, хтось із рідних, може, той, кого
630] Люблю найбільше, звістку несподівано [359]
Одержить… Чи повірить він тій радості? —
Кого вважав за мертвих, — одгукнулися…
ХОР
(Орестові).
Строфа
Жаль мені, жаль тебе:
Скроплять водицею…
Кров'ю омиєшся!..
ОРЕСТ
Не треба смутку. Зоставайтесь в радості.
ХОР
(Піладові).
Жереб щасливіший
Випав тобі, в свій край
Ти повертаєшся!
ПІЛАД
640] Хіба то щастя — смертю друга куплене?
ХОР
(Піладові).
Справді невесело!..
(Орестові).
Гай-гай! Загинув ти!..
То хто з вас двох
Нині на смерть іде?..
Думкою, серцем я
Все ще вагаюся,
Друзі, над ким із вас
Більше печалитись?
ОРЕСТ
(Піладові).
Скажи, чи не однака, друже, думка в нас?

ПІЛАД

650] Не знаю… Не так легко дати відповідь…

ОРЕСТ

То хто ж ця діва?.. Так уже невдавано
Про Трою, про ахейців, їх повернення
Питала… Про Калханта, мужа віщого,
Та про Ахілла… А про Агамемнона —
Ще з більшим болем. Про жону, дітей його
Розпитувала щиро… Видно, з Аргосу [360]
Вона походить. Бо інакше нащо б їй
Туди людину слати й дізнаватися
Про все? Та й серцем не була б з аргосцями.

ПІЛАД

660] Ти мов мене підслухав. Але хто, скажи,
З людей не знає (не німі — спілкуються)
Про біди, що звалились на володарів?..
Та не про те я… Думка в мене інша є.

ОРЕСТ

То поділися — краще й сам збагнеш її.

ПІЛАД

Ганьба для мене, щоб я жив, як ти умреш:
Пливли ми разом — разом тут загинемо.
Бо в Аргосі й Фокіді улоговинній
Прославлюсь боягузом і негідником:
Юрба ж — вона зловмисна — все плескатиме,
670] Що втік я сам, а друга — у біді лишив,
Або, нещастям дому скориставшися,
Убив тебе, на скіпетр зазіхнувши твій,
І на твою сестрицю — спадкоємницю.
Боюсь того. Та й сором наперед пече.
Тому з тобою, друже, душу видихну —
Хай ріжуть, палять, аби лиш не міг ніхто
Мене зганьбити — дорікнуть невірністю.

ОРЕСТ

Ну, годі! Власні біди — їх мені нести.

Скажи, навіщо той тягар подвоювать?..
680] Ганьба і всі нещастя, що боїшся їх,
Впадуть на мене, хай лише загинеш тут
Зі мною. Щодо мене, вічно гнаного
Богами, то померти — порятунок мій.
А ти… Твій рід, щасливче, несплямований,
Нерівня він моєму, що в гріхах погруз.
Тобі-то — жити треба і, сестру мою
Узявши за дружину, діточок ростить.
Ім'я моє врятуєш, бо триватиме
В твоїм потомстві, друже, мого батька рід.
690] Іди й живи щасливо в домі отчому!
Коли ж в Елладу й славний кіньми Аргос наш
Повернешся, — нагробок обіцяй звести
Мені на пам'ять, щоб сестриця мала де
Зронить сльозу й волосся пасмо зрізане
Покласти; сповісти їй, що аргів'янка
Мене скропила, що я впав тут жертвою.
Те щоб сестри ніколи не покинув ти,
Прирікши на сирітство дім мій, рід увесь. [361]
Прощай, найкращий друже! Разом дітьми ще
700] Ми забавлялись… Разом і на лови йшли…
А скільки через мене ти трудів зазнав!..
Це Феб, хоч і віщун він, одурив мене,
І недарма з Еллади аж сюди загнав:
Колись був напророчив, нині — соромно.
А я ж йому довірився, навіть неньку вбив,
Послушний, а тепер ось — і мені кінець!
ПІЛАД
Ти матимеш могилу. Не покину я
Сестри твоєї. А тебе, померлого,
Любитиму ще більше, ніж тепер люблю.
710] Та Фебове пророцтво, хоч під ніж ідеш,
Тебе, погодься, не занапастило ще.
З-перед межі, буває, де всьому вже край,

Поверне раптом доля, усміхнувшися.
ОРЕСТ
Помовчмо краще. Феб — не помічник мені!
Поглянь: та жінка з храму вже по мене йде.
ІФІГЕНІЯ
(до стражників)
Ідіть і приготуйте, що потрібно там,
У храмі, щоб належно жертву склали ми.
(до Ореста й Пілада)
Ось лист, не на одній табличці списаний…
А ще таке скажу я, ви ж послухайте:
720] Хистка людини вдача: в скруті смирні ми,
А викрутимось — іншої співаємо.
Отож боюся: що, як повернувшися
Додому, про листа мого забуде той,
Хто в Аргос обіцявсь його доставити?..
ОРЕСТ
То що ти хочеш? Як розвіять сумнів твій?
ІФІГЕНІЯ
Хай присягнеться, що листа доручить він
Моїм найближчим, як велю я, в Аргосі.
ОРЕСТ
Йому ж, у свою чергу, присягнешся ти?
ІФІГЕНІЯ
Гаразд. У чому ж маю присягнутися?
ОРЕСТ
730] Що звідсіля відпустиш, не уб'єш його. [362]
ІФІГЕНІЯ
Авжеж. Інакше б як він посланцем міг буть?
ОРЕСТ
Ну, а владар твій?..
ІФІГЕНІЯ
Він мене послухає.
(вказуючи на Пілада)
Сама на корабель я проведу його.

ОРЕСТ
Складай присягу, друже.
(До Іфігенії)
Ти — слова кажи.
ІФІГЕНІЯ
Повторюй: "Твоїм друзям я цей лист оддам".
ОРЕСТ
Цей лист, кому накажеш, я до рук складу.
ІФІГЕНІЯ
Живим за темні скелі попливеш відсіль.
ПІ ЛАД
Кого з богів за свідка ти береш собі?
ІФІГЕНІЯ
Звичайно ж, Артеміду: я служу тут їй.
ПІЛАД
740] А я — верховним Зевсом присягаюся.
ІФІГЕНІЯ
А що, коли присяги не дотримаєш?..
ПІЛАД
То хай не повернуся... А як ти, бува?..
ІФІГЕНІЯ
Повік хай не ступлю на землю Аргосу!
ПІЛАД
Стривай!.. Одне щось ми забули все-таки.
ІФІГЕНІЯ
Розумне слово завжди впору вставити.
ПІЛАД
Якщо, скажімо, серед хвиль судно моє
Затоне, з ним і лист твій, і пожитки всі [363]
Під воду підуть, я — з душею випірну,
То хай мене присяга вже не зв'язує.
ІФІГЕНІЯ
750] І справді — варто бути передбачливим:
Скажу, що у листі є, щоб близьким моїм
Ти міг переказати слово в слово все.

Отож, якщо з листом ти в Аргос вернешся, —
Переповість він, мовчазний, написане,
А як утоне, сам же ти врятуєшся,
То, значить, урятуєш ти й слова мої.
ПІЛАД
За себе ти й за мене добре мовила.
Скажи ж, кому цей лист оддати в Аргосі
Й про що я мав би усно повідомити?
ІФІГЕНІЯ
760] Звісти Ореста, сина Агамемнона:
"В Авліді вбита шле тобі листа цього —
Жива, для вас же мертва — Іфігенія..."
ОРЕСТ
Жива?.. З Аїду повернулась?.. Де ж вона?..
ІФІГЕНІЯ
Перед тобою... Не перебивай мене...
"На батьківщину, брате, з чужини верни
Сестру, поки жива ще! Увільни її
Від проливання крові при жертовнику!"
ОРЕСТ
Піладе, друже, де ми?..Трачу мови дар...
ІФІГЕНІЯ
"Або твій дім, Оресте, буде проклятий".
770] Ти чув ім'я те двічі. Не забудь його.
ОРЕСТ
О небо!..
ІФІГЕНІЯ
Що турбуєш небожителів?..
ОРЕСТ
Та так... Продовжуй... Відхилився думкою.
Спитаю — можу вчути неймовірне щось...
ІФІГЕНІЯ
"Богиня, — скажеш, — замість мене лань гірську
Підклала, батько ж думав, що мене пройняв [364]
Залізом гострим, — тут я опинилася

Із волі Артеміди". Ось і все, про що
В листі моєму, аби знав ти, мовиться.
ПІЛАД
Присягою мене ти щонайлегшою
780] Зв'язала, та й сама ж такий обіт дала:
В чім присягнувся, те, поглянь, виконую —
Бери той лист, Оресте, що сестра твоя
Тобі вручить веліла, брату рідному.
ОРЕСТ
Беру. Та замість того, щоб читать його,
Не з слів — насправді хочу звеселитися.
(до Іфігенії, намагаючись обняти її)
О сестро найдорожча! Хоч я вражений, —
Та рвусь тебе обняти — аж не віриться! —
Й натішитись тобою. Чи ж не диво це?..
(Іфігенія відхиляється).
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Не смій, чужинцю! Жрицю осквернив би ти,
790] До шат недоторканних доторкнувшися!
ОРЕСТ
О сестро!.. Ми ж від батька, Агамемнона,
Від одного родились… Не лишай мене!..
Хіба ж ти сподівалась брата стрінути?..
ІФІГЕНІЯ
(відсахнувшись)
Ти — брат мій? Не вигадуй! Він же в Аргосі
Живе тепер, напевно, або в Навплії.
ОРЕСТ
Нема там твого брата, безталаннице!
ІФІГЕНІЯ
Так Тіндарея донька — твоя матінка?
ОРЕСТ
Авжеж, а внук Пелопа — рідний батько мій.
ІФІГЕНІЯ
Та ну?.. А довести це ти зумів би чимсь?

ОРЕСТ

800] А ти про дім наш отчий щось спитай мене.

ІФІГЕНІЯ

Кажи, що знаєш. Буду пильно слухати. [365]

ОРЕСТ

Насамперед — що сам я від Електри чув:

Про спір Атрея із Тієстом знаєш ти?

ІФІГЕНІЯ

А як же. Руно золоте зіткнуло їх.

ОРЕСТ

А ти майстерно спір той потім виткала.

ІФІГЕНІЯ

О рідний!.. Мого серця ти струну торкнув!

ОРЕСТ

А ще ж і захід сонця зобразила ти…

ІФІГЕНІЯ

Шиттям тонким…

ОРЕСТ

Водиці дзбан дала тобі

В Авліду ненька — омивання сповнити…

ІФІГЕНІЯ

810] Була б щаслива — може б, і забулося…

ОРЕСТ

Свого волосся неньці не лишила ти?

ІФІГЕНІЯ

Щоб замість мене схоронила в Аргосі.

ОРЕСТ

Тепер, що бачив, розкажу — для доказу:

Старезний спис Пелопа; розмахнувшись, ним

Пелоп — було це в Пісі — Еномая вклав

І взяв собі красуню — Гіпподамію:

В твоїй дівочій спальні помістив її.

ІФІГЕНІЯ

О любий… найлюбіший! Ти прибув таки

Із далечі такої — із аргоського

820] Краю, милого серцю!..
ОРЕСТ
До тебе… до живої!.. Думав — мертва ти…
Сльози не тугою — радістю світяться
І на твоєму, сестро, й на моїм лиці.
ІФІГЕНІЯ
Ти тоді ще не сходив —
Братик маленький мій — з рук годувальниці,
Я ж покидала дім… [366]
Яке ж то щастя!.. Годі словом виразить.
Що сказати тут?.. І не мріялось!..
Межа див усіх!
ОРЕСТ
830] Віднині б разом, сестро, жити в щасті нам!..
ІФІГЕНІЯ
Радість нечувана душу п'янить, жінки!
Тільки б то сон не був, що, надуривши нас,
Тане в ефірній млі!..
Мікени древні, де кіклопів рід селивсь!
Ясний краю мій!
Виплекав пагін ти — брата зростив мені.
Дяка й хвала за те, що процвітатиме
Славний Атріда рід!
ОРЕСТ
Якщо про рід ідеться, то щасливець я,
840] Життю ж моєму, сестро, — не позаздрити!
ІФІГЕНІЯ
Долю і я кляла — в мить, коли сам не свій
Батько до шиї меч, брате, приклав мені.
ОРЕСТ
О горе! Там не був я, та мов бачу все!..
ІФІГЕНІЯ
Пісні весільної, брате, не чуть було,
Як до Ахілла в дім хитро вели мене:
Вколо жертовника ридма ридали всі…

Що за обряд жахний там наречену ждав!
ОРЕСТ
І я той батьків чорний шал оплакую!
ІФІГЕНІЯ
Батько — не батьком був. Так уже випало!
850] Вслід за горем горе йде…
ОРЕСТ
Якщо б ти, сестро, нині брата рідного
Вбила з волі божества.
ІФІГЕНІЯ
Що я вчинить могла!.. Страшно подумати!..
На що — зважитись!..
Мав ти ось-ось уже, брате, загинути
Од рук сестриних!..
Що ж то попереду жде нас? [367]
Доля яка нам судилась?..
Як же тебе відсіль, з краю кривавого,
860] Вивести ген до нив рідного Аргосу,
Поки в крові твоїй ще не скупався меч?..
Найпевніший, душе моя страдницька,
Мусиш винайти спосіб:
Чи од смерті йому не судном уже —
А по землі твердій
Манівцями тікать? — Але ж варвари всюди!.. —
Чи поміж скель темно-синіх
Там, де вузини моря,
Хвилю веслом бити?..
870] Ой, то далека путь!.. Не врятуватися!..
О бідна я, бідна!..
Хто б то — чи бог який, чи умирущий муж —
Вихід найшов би нам, брате, з безвиході?
Двох нас — надію всю роду владарського
З біди б вихопив?..
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Такого, певно, в казці не чував ніхто,

Що тут на власні очі в побачила!
ПІЛАД
Коли найближчі раптом зустрічаються,
То як тут без обіймів? Та не час тепер,
880] На ніжності, Оресте: слід подумати,
Як вибратися звідси, з краю варварів,
Про найдорожче — порятунок дбаючи.
Розумний, коли доля рятівну шле мить,
її не прогайнує задля радостей.
ОРЕСТ
Ти правду кажеш: доля усміхнулась нам.
Але хто сам рішучий та завзятіший,
То радше божество йому сприятиме.
ІФІГЕНІЯ
Та все ж дай змогу, брате, запитатися
Спочатку про Електру, що судилось їй…
890] І ти, й сестричка — рівно дорогі мені.
ОРЕСТ
(вказуючи на Пілада)
Із ним у парі без турбот живе вона.
ІФІГЕНІЯ
Звідкіль він родом і якого батька син? [368]
ОРЕСТ
Володаря Фокіди син він — Строфія.
ІФІГЕНІЯ
Й дочки Атрея? То, виходить, родич мій?
ОРЕСТ
Мені, крім того, — найвірніший приятель.
ІФІГЕНІЯ
На жертву йшла я — ще й не народився він…
ОРЕСТ
Ще ні, бо Строфій довгий час бездітний був.
ІФІГЕНІЯ
(до Пілада)
Я привітаюсь радо з мужем сестриним!

ОРЕСТ

І родич, і водночас — рятівник він мій.

ІФІГЕНІЯ

900] А як ти рідну неньку вбити зважився?..

ОРЕСТ

Про те не треба, сестро... Я за батька мстив.

ІФІГЕНІЯ

Вона ж завіщо вбила мужа власного?

ОРЕСТ

Тобі не личить знати. Не питай про те.

ІФІГЕНІЯ

Мовчу. А нині ти керуєш Аргосом?

ОРЕСТ

Я на вигнанні. Менелай при владі там.

ІФІГЕНІЯ

І заповзявсь на рід наш, битий долею?

ОРЕСТ

Не він — богині помсти в світ женуть мене.

ІФІГЕНІЯ

Ти й тут, я чула, нещодавно в шал упав.

ОРЕСТ

Мене не вперше бачать у біді такій. [369]

ІФІГЕНІЯ

910] За вбивство неньки мстять тобі ерінії.

ОРЕСТ

Кривавий вищир їхній все в очах стоїть.

ІФІГЕНІЯ

Скажи, одначе, як сюди потрапив ти?..

ОРЕСТ

Мені в цей край прибути віщий Феб велів.

ІФІГЕНІЯ

Навіщо?.. Чи не можна розголошувать?

ОРЕСТ

Тобі зізнаюсь. Ось початок бід моїх:

Коли за злочин неньки — не казатиму,

Який він — я помстився, тут ерінії
Мене й погнали світом. Потім Феб звернув
Мій біг в Афіни, де богиням-месницям
Про той свій вчинок мав усе я викласти.
Бо там є суд священний: Зевс Аресові
Колись за кров пролиту встановив його.
Ніхто мені притулку не давав однак
Із страху, що безсмертним я ненависний.
Бувало, що й гостили, змилостивившись,
Та осторонь сидів я. Ні слівцем ніхто
Не озивавсь до мене, щоб ні в бесіді,
Ані в їді не був я за товариша.
Й вино окремо наливали й порівну,
Й пили собі, до мене не звертаючись.
Не дорікав я, звісно, мовчки біль терпів
І прикидавсь байдужим; час од часу лиш
Зітхав я тяжко-тяжко — вбивця матері…
Моє нещастя, як я чув, афінянам
Дало для свята привід: повним келихом
Цю днину люд Паллади шанувати звик.
Так ось, на суд прибувши, що на пагорбі
Аресовім, одне сидіння я зайняв.
З еріній старша — інше. Суд я вислухав,
Та й сам — убивця — мовив. Свідок Феб тоді
Провину зняв із мене. Рівно й жереби
Розподілились — їм Паллада лік вела.
Я переміг, уникнув кари смертної…
Котрі з еріній з вироком погодились,
Ті храм свій мають у підніжжі пагорба.
Незгідливі ж і далі заповзятливо
Мене світами гнали, — аж удруге вже
Ступив я на священну землю Фебову
Й, простягтись перед храмом, голодуючи,
Дав слово вмерти, якщо Феб, що звів мене
Із світу, наді мною сам не зглянеться.

З триніжка золотого пророкуючи,
Мене сюди послав він по зображення,
Що з неба впало, — до Афін доставити.
Такий вказав рятунок. Поможи мені!
Якщо заволодієм тим зображенням, —
Звільнюсь од шалу і багатовесельним
Судном вітчизні любій поверну тебе.
О сестро найдорожча! Отчий дім рятуй
960] І свого брата! Зважся, бо не я лишень —
Загине весь прадавній Пелопідів рід,
Якщо ми не здобудем того образу!..
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Страшним скипають гнівом на Тантала рід
Боги! Страшні на нього здавна біди шлють!
ІФІГЕНІЯ
Ще до твого приходу я одним жила:
Потрапить в Аргос і тебе побачити.
Твоє бажання — це моє: біді твоїй
Зарадити, підняти дім повалений,
Жалю до батька-вбивці не плекаючи.
970] Так рук не сплямувала б кров'ю братньою
І дім урятувала б... Тут одна біда:
Не обдурю ж богині, та й володар мій
Побачить, що з підніжжя зникла статуя.
Од смерті чим могла б я відкупитися?..
Якби дві речі зразу ти зробити міг:
Різьбу забрати й повезти мене звідсіль
На кораблі оздобнім — от би подвиг був!
Без статуї залишусь — значить, смерть мені,
Тобі — рятунок. Ти — додому вернешся...
980] Ну, що ж... Не завагаюсь. Хай загину тут,
Аби лиш ти живий був: гине муж в сім'ї —
Велика втрата. Жінка — мало ціниться.
ОРЕСТ
Убивши матір, ще й тебе я вбити б мав?..

Нізащо! Одного достатньо злочину!
З тобою, сестро, жити і вмирать мені!
Тебе на батьківщину відвезу таки,
Хіба загину — побіч тебе ляжу тут…
А втім, якщо б наш задум Артеміду міг
Образити, чи ж Локсій би жадав того,
990] Щоб я богині образ до Афін забрав [371]
І щоб тебе побачив?.. Так міркуючи,
Сную надію: в рідний Аргос вернемось!
ІФІГЕНІЯ
А як то можна — і той образ викрасти,
Й живим лишитись? Ось де в твоїм задумі
Вразливе місце; головне — бажання є.
ОРЕСТ
Могли б ми вбити вашого володаря?
ІФІГЕНІЯ
Господаря — пришельці?.. Річ нечувана!
ОРЕСТ
А все ж… У цьому, сестро, порятунок наш.
ІФІГЕНІЯ
Не зважусь… Та завзяття твоє схвалюю.
ОРЕСТ
1000] А в цьому храмі ти б могла сховать мене?
ІФІГЕНІЯ
Щоб, темряви діждавшись, ми втекли відсіль?
ОРЕСТ
Крадій жде ночі, а світанку — праведник.
ІФІГЕНІЯ
Сторожа в храмі… Нам не обмануть її.
ОРЕСТ
О горе! Ми пропали! Що ж робити нам?..
ІФІГЕНІЯ
Не зневіряйся, брате: свіжа думка є.
ОРЕСТ
Яка ж? Зі мною можеш поділитися?

ІФІГЕНІЯ

З біди твоєї хитро скористаюся.

ОРЕСТ

Жінки — майстрині на всілякі хитрощі.

ІФІГЕНІЯ

Скажу: прийшов аргосець, вбивця матері…

ОРЕСТ

1010] Гаразд. Але яка ж то втіха з бід моїх? [372]

ІФІГЕНІЯ

І що мені для жертви не годишся ти.

ОРЕСТ

Чому ж то раптом? Хоч уже догадуюсь.

ІФІГЕНІЯ

Бо ти нечистий. Спершу слід очистити…

ОРЕСТ

Хіба ж то допоможе образ викрасти?..

ІФІГЕНІЯ

Мовляв, очищу жертву у воді морській.

ОРЕСТ

А статуя ж у храмі…

ІФІГЕНІЯ

І її, скажу,

Від доторку убивці слід омити там…

ОРЕСТ

А де?.. На побережжі, у затоці тій?

ІФІГЕНІЯ

Звичайно ж, де судно твоє на прив'язі.

ОРЕСТ

1020] Сама нестимеш образ, а чи інший хтось?

ІФІГЕНІЯ

її торкатись лиш мені дозволено.

ОРЕСТ

А що ж Пілад наш у той час робитиме?

ІФІГЕНІЯ

Він теж нечистий: руку ж подавав тобі.

ОРЕСТ
Робитимеш це потай від володаря?
ІФІГЕНІЯ
Не вдасться потай. Мушу переконувать.
ОРЕСТ
Ну, що ж. Судно готове, лиш у весла вдар.
ІФІГЕНІЯ
Доводь же справу до кінця щасливого! [373]
ОРЕСТ
(вказуючи на хор)
І ще одне: подбай-но, щоб котра з-між них
Не продала нас. Підбери слова, що йдуть
1030] До серця; жінка вміє співчуття знайти.
Все інше, сестро, якось уладнається.
ІФІГЕНІЯ
На вас дивлюсь в надії, дорогі мої!
Від вас залежить — буду я щасливою
Чи пропаду тут, усього позбавлена:
Вітчизни, брата і сестри коханої...
Скажу спочатку: ми, жіноцтво, мусимо
Сприяти одна одній, пильно дбаючи
Про всі ті справи, що жінок стосуються.
Не зрадьте ж таємниці, поможіть відсіль
1040] Втекти! Мовчанка — чимале достоїнство.
Одна в нас трьох, найближчих, доля, бачите:
Втекти в Елладу або тут загинути.
Врятуюся — то й вас я поверну колись
Додому. І тебе, й тебе благаю я,
Подаючи правицю, доторкаючись
Обличчя, до колін вам припадаючи,
Молю вас діточками, батьком, матір'ю,
Усім, що найдорожче!.. Ну, то згодні ви,
Чи ні?.. Якщо од мене всі відвернетесь —
1050] Кінець мені, та й нещасливцю-братові!..
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ

Ти не хвилюйся, наша повелительно,
Подбай про свій рятунок. Що тут чули ми,
Про те — ні слова, Зевсом присягаємось.
ІФІГЕНІЯ
За доброту — спасибі. Хай ведеться вам!
(Орестові й Пілиду).
А ви — в святиню! Бо сюди за мить якусь
Володар цього краю прийде — глянути,
Чи вже вівтар полито кров'ю вашою.
(Орест і Пілад входять у храм).
Владарко! Ще в Авліді від жахливого
Ножа в правиці батька ти спасла мене;
1060] Врятуй і тут ще — і мене, й супутників,
Хай в слові Феба люди не зневіряться!
Покинь цей край суворий: не для тебе він —
В Афінах благодатних — ось де б личило
Тобі, преславна діво, поселитися…
(Входить у храм). [374]

СТАСИМ ДРУГИЙ

ХОР
Строфа І
Пташко — ти, що край скель морських,
Де, біліючи, хвиля б'є,
Піснею сиплеш сумною!
Знає обізнаний, що то за сум:
Скиглиш за мужем день при дневі.
1070] Так от і я свій журливий сную
Спів — алкіона безкрила:
Тужу тут без еллінських свят,
Тужу тут без Діви, котра
До породіллі спішить на поміч, —
Без Артеміди, що славну свою
Має оселю в підніжжі Кінфу,
Де лапастої пальми тінь,

Де розлоге лавра гілля,
Де оливи священної зелень сріблястa,
1080] Милий схов для роділлі — Лето
Над озера плесом округлим,
Де найчистішим співом лунким
Лебідь музам слугує.
Антистрофа I
Скільки, скільки-то сліз гірких
З лиць у мене струмочками
Збігло, коли повалились
Батьківські мури і я на судно,
Гнана, зійшла між списи та весла!..
Продана дорого, я аж на цю
1090] Варварську землю ступила,
Й відтоді цій діві сумній,
Агамемнона доньці служу —
Жриці богині, що ланей вбиває,
Та не овечу ллємо ми їм кров…
Заздрю я тим, що нещасні зроду:
Хто в нещасті родився, зріс,
Той не чує страшної ваги,
Що на ньому тяжить із самого дитинства.
Кого ж доля все пестила,
1200] Для того страшна переміна,
Бо після щастя — горя зазнать,
Ой, як важко людині!..
Строфа II
Скоро спінять темну хвилю
П'ятдесят аргоських весел — [375]
Ти по морю судном майнеш.
Пан, охоронець гір, заграє
В дудку, склеєну воском
Розгонисто — в лад веслярам.
Феб, задзвенівши на лірі своїй
1210] Семиструнній, до світлих Афін

Супровідником буде тобі.
В сплесках весел рухливих
Ти віддалишся од мене:
Парус, метнувшись, мов птаха, Над провою,
Ген відсіля пожене
Корабель бистрохідний.
Антистрофа II
От мені б на шлях той злинуть
Ген, де сонце кружля вогненне!..
Звідти, вгледівши отчий дім,
1120] Нетерпеливі, бистрі в леті
Я вспокоїла б крила.
Вплелася б у барвний танок —
Як на весіллі гучнім колись,
Діва між дів, у танці пливла
Перед ненькою… Кроком легким,
Блиском вроди своєї
В подруг я заздрість будила:
Шати квітчасті й волосся, що хвилями
Пишно по плечах спадало, мене
1130] В тінь м'яку сповивали.

ЕПІСОДІЙ ТРЕТІЙ

Входить Ф о а н т; на порозі храму із статуєю в руках появляється Іфігенія

ФОАНТ
(не помічаючи жриці)
А де ж тут, щось не бачу, жінка-еллінка,
Що храм цей доглядає? Чи палають вже
Тіла чужинців на вогні жертовному?

ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Та ось вона, владарю… запитай її.

ФОАНТ
Ти що?.. З підніжжя рушити наважилась
Богині образ, донько Агамемнона?..

ІФІГЕНІЯ

Владарю, перед входом зупини свій крок! [376]

ФОАНТ

Щось трапилось у храмі, Іфігеніє?

ІФІГЕНІЯ

Стули вуста! Святиня — не для слів лихих.

ФОАНТ

1140] Про що ти?.. Говори-но зрозуміліше!..

ІФІГЕНІЯ

Нечистих ви для жертви привели людей.

ФОАНТ

А що це: певність чи лише припущення?

ІФІГЕНІЯ

Од них сама богиня відвернулася.

ФОАНТ

Сама? Чи, може, у ту мить земля стряслась?

ІФІГЕНІЯ

Сама. До того ж вічі їй зімкнулися.

ФОАНТ

Все через те, що жертви заплямовані?..

ІФІГЕНІЯ

Будь певен. Що вчинили — будь-кого жахне.

ФОАНТ

Людину нашу вбили — там, на березі?

ІФІГЕНІЯ

Еге ж, убили, та не тут, у себе ще…

ФОАНТ

1150] Кого ж то? Бач, цікавість узяла мене.

ІФІГЕНІЯ

Мечем у груди неньці спільно вдарили.

ФОАНТ

О Фебе! Й варвар, певно, б не наважився!

ІФІГЕНІЯ

Уся Еллада прокляла, прогнала їх.

ФОАНТ

Тому й виносиш із святині статую? [377]

ІФІГЕНІЯ

З осквернёного храму — на ефір ясний.

ФОАНТ

А як про їхній злочин ти довідалась?

ІФІГЕНІЯ

їх випитала, гнів богині бачачи.

ФОАНТ

Пізнати вихованку хитрих еллінів!..

ІФІГЕНІЯ

Ще й звабою хотіли задобрить мене.

ФОАНТ

1160] Приємною для тебе вістю з Аргосу?

ІФІГЕНІЯ

Єдиний брат мій, кажуть, у добрі живе.

ФОАНТ

Гадають, вістці рада, порятуєш їх...

ІФІГЕНІЯ

Живе ще батько й гараздує начебто.

ФОАНТ

Ти ж вірною богині залишилася?

ІФІГЕНІЯ

Ненавиджу Елладу — мою кривдницю!

ФОАНТ

Так що робить нам із двома чужинцями?

ІФІГЕНІЯ

Закон і звичай давній поважати слід.

ФОАНТ

То в чім затримка? Маєш воду... меч он є...

ІФІГЕНІЯ

Омити кров з них мушу, як обряд велить.

ФОАНТ

1170] Омиєш у джерельній чи в морській воді?

ІФІГЕНІЯ

Омити скверну здатна лиш морська вода. [378]

ФОАНТ

Прислужишся богині, їх очистивши.

ІФІГЕНІЯ

Сповню тим самим краще свій обов'язок.

ФОАНТ

Та й легко: хвиля побіч храму хлюпає.

ІФІГЕНІЯ

Е, ні! Обряд складніший... незатишно тут.

ФОАНТ

Веди їх, значить, далі й від моїх очей.

ІФІГЕНІЯ

Омити в хвилі мушу також статую.

ФОАНТ

Дихнули на пречисту вбивці матері?

ІФІГЕНІЯ

Інакше б із підніжжя не зняла її.

ФОАНТ

1180] Твоя побожна пильність гідна подиву;

Тобою люд весь недарма захоплений.

ІФІГЕНІЯ

Знаєш, що мені потрібно?

ФОАНТ

Поясни, то знатиму.

ІФІГЕНІЯ

Слід чужинців пов'язати.

ФОАНТ

Та куди ж то їм тікать?

ІФІГЕНІЯ

Вірить еллінам не можна.

ФОАНТ

(охоронцям)

Гей, за путами ідіть!

ІФІГЕНІЯ

Хай ведуть сюди прибульців. [379]

ФОАНТ

Ну, а як же? Певна річ.

ІФІГЕНІЯ

Хай їм голови покриють.

ФОАНТ

Бо ще й сонце осквернять.

ІФІГЕНІЯ

Дай мені ще охоронців.

ФОАНТ

Ну, звичайно. Ось вони.

ІФІГЕНІЯ

Посланця пошли до міста…

ФОАНТ

Що ж він мав би сповістить?

ІФІГЕНІЯ

Щоб усі лишались дома…

ФОАНТ

Осквернитися могли б?..

ІФІГЕНІЯ

1190] Саме так. Бо це — зараза.

ФОАНТ

(слузі)

Йди, і всім оголоси.

ІФІГЕНІЯ

Щоб ніхто й не глянув зблизька…

ФОАНТ

Як про місто дбаєш ти!

ІФІГЕНІЯ

І про друзів найдорожчих…

ФОАНТ

Це мене стосується?

ІФІГЕНІЯ

Ти лишайся біля храму.

ФОАНТ

Що робити тут мені? [380]

ІФІГЕНІЯ

Храм очистиш смолоскипом.
ФОАНТ
Щоб у чистий ти ввійшла?
ІФІГЕН ІЯ
Як лише чужинці вийдуть…
ФОАНТ
Що мені робити слід?
ІФІГЕНІЯ
Заслонить полою вічі.
ФОАНТ
Щоб і сам не осквернивсь?
ІФІГЕНІЯ
А затримаюсь там довше…
ФОАНТ
Скільки ждати повелиш?
ІФІГЕНІЯ
Не хвилюйся.
ФОАНТ
Розумію. Поспіх тут пошкодив би.
ІФІГЕНІЯ
Лиш би все на добре вийшло, як гадаю!..
ФОАНТ
Хай щастить!
ІФІГЕНІЯ
1200] Але ось ведуть чужинців і прикраси он несуть
Для богині, ось ягнята, щоб омити кров'ю кров,
Ось палають смолоскипи — все готове, щоб могла
Я очистити пришельців і богиню в той же час.
Од обряду — якнайдалі відійти я всім велю:
Й тим, хто чистими руками прислуговує богам,
Як і тим, хто йде до шлюбу, й тим,
що в тяжі, — відсіля
Утікайте, щоб на себе не накликати біди!
Доню Зевса і Латони, діво владна! Хай-но з них
Я відмию кров належно, — буде чистий в тебе храм,

1210] Буду я щаслива знову. Інше — знатимуть самі,
Хоч мовчу, боги небесні й ти, володарко лісів. [381]

СТАСИМ ТРЕТІЙ

ХОР

Строфа I

Що за чудо — син Лето,
Зроджений на врожайних
Світлих долах делійських! —
Красень злотоволосий,
Вмілий на лірі гравець, а ще й луком
Тішиться влучним. Од скель прибережних,
Залишивши ті славні місця,
Де вдатний син народився,
1220] Ген на парнаські верхи
Із дитям подалася Лето —
Де джерела, де все довкіл
Гучно Вакха вславляє.
Де, лисніючи темною спиною, змій,
Приховавшись під лавра густим гіллям, —
Надр огидне поріддя, —
Віщування підземного місце беріг.
Ти його, забавляючись ще на руках
Материнських, убив, о Фсбе,
1230] І пророчню божественну там посів —
Золотий ясновидця триніжок —
Правди чистої престол —
І відтоді ти з місця того
Смертним почав майбуття пророкать.
А твій храм — де землі серединне
Місце — біля джерел кастальських.

Антистрофа I

Та, як тільки син Лето
Доньку Землі — Феміду
Вигнав з пророчого місця,

1240] Тут же Земля породила
Юрми нічних сновидів, що вмирущим,
Поки в печері, в пітьмі вони спали,
Роз'ясняли недавнє і тс.
Що було, що буде колись.
Так-то за доню свою
Одімстилася мати — Земля:
Відняла в Аполлона гучну
Славу бога-пророка.
Та прудкою стопою подавсь на Олімп
1250] Наш володар і Зевсів престол охопив —
Ще ж дитина — руками:
"Із піфійського храму, — благав, — прожени
Гнів Землі й сновидінь безголосих юрбу!" [382]
Засміявсь той: таке хлоп'я ще,
А яких пишнозлотих осель запраг!..
Та погодивсь, волоссям стряхнувши.
Геть розвіяв сни нічні;
Підірвавши довіру до них,
Фебові славу колишню вернув:
1260] Хто запитує — відповідь певну
В завжди людному храмі чує.

ЕКСОД

Входить вісник.

ВІСНИК

Гей, хто тут біля храму? Гей, прислужники!
А де Фоант, володар?.. Чи пішов куди...
Постукайте-но в двері добре замкнені,
Хай швидше вийде звідти повелитель наш!

ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ

А втрутитися можна?.. Що там сталося?..

ВІСНИК

Втекли ті два пришельці: хитрим підступом
їм посприяла донька Агамемнона.

Чкурнули нам з-під носа, та ще й статую
1270] Вдалось їм захопити — на судно взяли.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Повірити в те годі!.. А володар наш,
За ким шукаєш, вийшов. Тут нема його.
ВІСНИК
А де він?.. Таж потрібно повідомити…
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Не знаємо… Розшукуй, де б він бути міг.
А знайдеш — так одразу сповісти про все.
ВІСНИК
Зрадливе ж те жіноцтво! От і ви, либонь,
Із тими втікачами заодно були.
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Ти збожеволів?.. Що нам до чужинців тих?
Біжи-но чимскоріше владаря шукать!
ВІСНИК
1280] Насамперед хай скаже хтось із певністю:
Чи тут володар, чи таки пішов кудись?.. [383]
(постукавши дверним молотком)
Гей, відчиніть ви — хто там? — усередині!
Й правителя звідомте, що давно його
Я жду, пригнутий тягарем новин лихих.
З храму виходить Фоант.
ФОАНТ
Агій, а хто це біля храму крик підняв,
І так, що аж луна йде, в двері гримас?
ВІСНИК
(вказуючи на хор)
Он ті, збрехавши, що тебе немає тут,
Мене вже відсилали, а ти ж є таки…
ФОАНТ
Яку з брехні тієї мали б вигоду?
ВІСНИК
1290] Про це пізніше. Справа с нагальніша —

Ти лиш послухай: жриця, Іфігенія,
З чужинцями недавно попливла звідсіль,
Ще й статую богині на судно своє
Взяла; обряд же — тільки для обману був.
ФОАНТ
Невже? Чого ж так раптом захотілось їй?
ВІСНИК
Ореста врятувати… Отепер дивуйсь!..
ФОАНТ
Ти що?.. Про сина Тіндаріди мова йде?
ВІСНИК
Авжеж. Богині мав служити жертвою.
ФОАНТ
Ну й диво! Ну й же чудо! Як там ще назву?
ВІСНИК
1300] Не трать намарне часу! Краще вислухай —
І поміркуй гарненько, як чужинців тих
Ти б міг догнати й знов сюди доставити.
ФОАНТ
Кажи. Ти добре радиш: неблизька їх жде
Дорога — мого списа не уникнуть їм!..
ВІСНИК
Як тільки прибули ми всі до берега,
Де корабель Ореста був прихований, [384]
Кивнувши, жриця мовчки зупинила нас,
Кому велів ти стерегти чужинців двох, —
Вдавала, що вогонь для таємничого
1310] Обряду очисного розвести спішить.
Сама ж, узявши пута, далі вслід ішла
За юнаками. Це нас насторожило,
Перечити ж ми, слуги, не наважились.
Тоді, аби здалося, що обряд почавсь,
Вона заголосила, мовби кров з убивць
Розпочала змивати заклинаннями.
Сиділи ми довгенько. Врешті страх закравсь:

Ану чужинці, з волі скориставшися,
Втечуть, убивши жрицю? Та не менший страх
1320] Затримував — уздріти заборонене…
І все ж ми незабаром на однім зійшлись:
Піти й поглянуть, хоч і не дозволено.
Ось там судно ми еллінське побачили,
Що вже змахнуло, мов до лету, веслами:
Вже п'ятдесят нагнулось веслярів міцних
На лавах… Біля носа корабельного
Два юнаки стояли, з пут увільнені.
Хто гаком, що с сили, в ніс судна впиравсь,
Хто якорем зайнявся, хто — канатами,
1330] Хто плетену драбинку втікачам спускав
На воду. Що й казати — не барилися.
Збагнувши їхню хитрість, ми й собі взялись
За діло: хто до жриці тут же кинувся,
Хто за канат вчепився, хто кермом судна
Хотів заволодіти — двома веслами.
Й словами їх картали: "Як же смісте
І жрицю викрадати в нас, і статую?
Ти хто такий і звідки?" Ну, а той на те:
"Орест я, аби знав ти, рідний брат її,
1340] Мій батько — Агамемнон; я сестру свою
Додому повертаю — з дому вирвану".
Та ми не відпускали — намагалися
її до тебе привести, володарю…
Моє обличчя, бачиш, у синцях усе:
В руках, ти знаєш, не було ні в них мечів,
Ні в нас — лишалось кулаки пустити в хід,
А ті — й ногами навчені орудувать:
То в бік, а то під груди діставалось нам.
Утому щораз більшу відчуваючи,
1350] Хитаючись, мов п'яні, від побоїв тих,
На горб ми відступали; в того з лоба кров
Спливала, в інших — очі попідбивані…

На пагорбі змагатись нам зручніш було —
Згори могли ми хоч камінням кидати.
Але недовго: з прови корабельної
В нас цілились раз по раз їхні лучники. [385]
Набігла хвиля — корабель, гойднувшися,
До берега наблизивсь. Підхопив Орест
Сестру (боялась хвилі) на плече своє,
1360] Ступив у море, вибіг з нею східцями —
І стала на помості гарно тесанім
Вона, а побіч — доньки Зевса статуя,
Дар неба. Тут же голос із судна почувсь:
"Гей, елліни, за весла! Хай запініться
За нами хвиля! Недарма верстали ми
Евксінське море й поміж Сімплегадами
Пливли: чого жадали — домоглись того!"
Водно гукнувши "Гей-я!", дружно вдарили
Веслом у море. Корабель, хоч плив, але
1370] З затоки не виходив: хвиля знов туди ж
Його все завертала, супротивний-бо
Піднявся вітер — паруси наповнював
І гнав до побережжя. Веслярі щосил
Гребли, але намарно: знову й знову їх
Відносило… Тут донька Агамемнона,
Піднявшись, проказала: "Поможи мені,
Латони дочко, з цього краю дикого
Втекти додому! Не гнівись, що викрала
Твій образ… Свого брата щиро люблячи,
1380] Подумай і про мене: є ж і в мене брат!"
І веслярі всі, дружно відгукнувшися,
По хвилі знову строго в лад ударили —
Мигтіли руки, до плеча оголені…
Судно ж не відпливало — на каміння йшло.
З нас дехто вбіг у море, дехто пробував,
Петлю метнувши, корабель затримати.
А я — бігцем до тебе, щоб дізнався ти

Про всі події з перших уст, володарю.
Іди ж, узявши пута, петлі, зашморги…
1390] Не вгомониться море — стежки жодної
Для порятунку втікачі не матимуть.
Велитель моря, Посейдон, піклуючись
Пергамом, Пелопідам не сприятиме —
Тобі й твоєму люду нині в руки дасть
Атрідового сина і сестру його,
Що зрадила богиню… Бач, забула вже,
Хто з-під ножа в Авліді врятував її!
ПРОВІДНИЦЯ ХОРУ
Нещасна!.. Разом з братом, Іфігеніє,
Загинеш, у неволю знов потрапивши!..
ФОАНТ
1400] Гей ви, країни варварської жителі!
Гнуздайте коней та скачіть до берега, [386]
Де хвилею судно прибило еллінське,
І з поміччю богині захопіть мені
Зухвальців!.. Інші — поспішіть човни спустить
На воду бистрохідні, щоб і морем ми,
І побережжям у погоню рушивши,
Спіймали їх, а потім — чи пожбуримо
Із скелі, чи на палю зіб'ємо стрімку.
Ти й ви, хто тут сприяв їм, не уникнете,
1410] Жінки підступні, кари! Не тепер лишень —
Нагальніше наразі діло жде мене,
Й за нього невідкладно мушу взятися!
Появляється А ф і н а.
АФІН А
За ким, Фоанте владний, у погоню ти
Пустивсь? Мене, Афіну, спершу вислухай!
Покинь той намір і не скликуй воїнів:
Орест, послушний віщуванням Локсія,
Сюди причалив, од богинь розлючених
Тікаючи, щоб в Аргос повернуть сестру,

А в край мій — Артеміди світлу статую,
1420] Що мукам його врешті й покладе межу.
До тебе я звертаюсь. Вітром стриманий
Орест, кого ти вбити наготовився,
Вже рушив: спину моря, вчувши голос мій,
Володар вод розгладив — любо глянути…
А ти, Оресте, згідно повелінь моїх —
Богині голос чуєш ти й на віддалі —
Вези сестру й чудесну Діви статую.
А як прибудеш до Афін божественних —
Є місце там, де крайні межі Аттіки,
1430] Прилегле до узгір'я Карістійського,
Священне, — Гали у народі назване.
Там храм збудуєш, помістиш там статую
На згадку про Тавріду, про труди твої —
Як по Елладі ти блукав, жахаючись
Еріній. Після того й Артеміду там,
Таврополу, довічно шануватимуть.
А що не ти впав Артеміді жертвою —
Впровадь ще звичай: як її вславлятимуть,
Хай жрець черкне по шиї із мужів комусь,
1440] Щоб на вівтар богині крівця крапнула.
А ти край скель Бравронських, Іфігеніє,
Богині тій при храмі слугуватимеш;
Там і в могилу ляжеш. Покладатимуть
Тобі дарунки — шати гарно виткані
Жінок, які в стражданнях із життя пішли,
Під час пологів.
(Фоанту. Вказуючи на хор). [387]
Щодо, еллінок —
Велю, щоб на вітчизну відіслав ти їх,
На їхню душу співчутливу зваживши…
Тобі ж я знов, Оресте, порятунок шлю,
1450] Як і тоді ще — на горбі Аресовім;
І хай надалі рівний поділ жеребів

Засуджених до смерті виправдовує.
Вези ж додому, сину Агамемнона,
Сестрицю. Ти, Фоанте, про свій гнів забудь.
ФОАНТ
Хіба що божевільний, о володарко
Афіно, сперечався б із безсмертними!
Ні на Ореста, ані на сестру його
За статую, за втечу не гнівитимусь:
Чи личило б людині проти бога йти?
1460] Нехай в твій край рушають і щасливо там
Богині образ упровадять в храм новий.
В Елладу благодатну й тих жінок усіх
Відправлю, як жадаєш, а націлені
Списи гостроконечні й весла підняті
Тобі в усім послушний опустить велю.
АФІНА
Похвально. Долі не лише вмирущий люд —
Боги коряться. Сина Агамемнона,
Вітри, в мій край провадьте! Буду з вами я
Сестри моєї образ супроводити.
(Зникає).
Фоант відходить.
ХОР
(покидаючи орхестру)
1470] Вирушайте щасливо й радійте всі
Від душі порятунку своєму!
О Палладо Афіно, шанована й тут,
На землі, і на небі, серед богів,
Твою волю сповнить ми готові.
Як нежданно, як солодко слово твоє
Торкнулось нашого слуху!
Перемого священна, й мене супроводь
На стежині життя,
Не скупись на вінець і для мене!

ПРИМІТКИ

2. Піса — місто в Еліді (північно-західний Пелопоннес). Еномая донька — Гіпподамія.

16. Калхант — син Нестора, легендарний віщун, учасник походу греків на Трою.

20. Світлоносна — Артеміда, що вшановувалася також як богиня місяця.

30. Таврійський край — Крим.

33...звідси — й те ім'я його... — грецьке слово іпоо$ означає "швидкий".

59. Строфій — батько Пілада, володар Фокіди; в нього виховувався Орест. 124. Островів двох... — тобто Сімплегад (див. прим, до "Медеї", р. 2). 177. Пеан — хвалебна пісня-молитва на честь Аполлона, Артеміди чи інших богів.

185-188...рисаків— звернув... Геліос. — Див. прим, до "Електри", р. 697-

191...кара... на... Танталідів... — Над нащадками цього роду тяжіла кара за пролиту кров: Тантал, син Зевса й німфи Плуто, фрігійський володар, щоб переконатися, чи боги справді всезнаючі, подав їм на гостині м'ясо свого вбитого сина Пелопа. Боги оживили Пелопа; саме про нього тут мова: щоб одружитися з Гіпподамією, він повинен був перемогти в змаганні на колісниці її батька Еномая. Зробив він це підступом, намовивши Еномаєвого візника замінити металеву чеку в колісниці свого господаря на воскову, через що Еномай загинув.

201. Доня Леди — Клітемнестра.

208. Син богині — Ахілл.

210. Гра слів побудована на первісній старогрецькій назві Чорного моря — Понтос Аксейнос, тобто негостинне море; так греки, очевидно, сприймали подібне за звучанням давньоіранське слово, що означає темно-синій, чорний. Згодом цю назву замінили на протилежну за значенням: Понтос Евксейнос — евксінське, тобто гостинне море.

[445]

261-264. Левкотея, Палемон (див. прим, до "Медеї", р— 1284), Нерей, Діоскури (див. прим, до "Електри", р. 742) — морські божества.

285. Ерінії — богині помсти; за "Іліадою", живуть в Аїді. Зображувалися старими, сивими жінками, з вогненним поглядом та зміями у волоссі; вони то гавкають і виють, мов собаки, то ревуть, як бики.

359. Пелея син — Ахілл.

376-377…Тантал… не пригощав… — див. прим, до р. 191.
385. Іо — дочка володаря Аргосу Інаха, жриця Гери, коханка Зевса; ревнива Гера замінила її в корову, напустивши на неї овода, що гнав утікачку по різних краях. Звідси назва Боспору Кімерійського ("боспор" — "коров'яча переправа").
415. Побережжя Фінея — тобто чорноморське побережжя Фракії, де в місті Салмідесі володарем був легендарний Фіней.
416. Амфітріта — морська богиня, одна з п'ятдесяти дочок Нерея, дружина Посейдона.
424. Білих скель… сягти… — Йдеться про острів Білий (нині Фідонісі) в гирлі Дунаю. За переказом, морська богиня Фетіда перенесла на цей острів свого сина Ахілла після його смерті.
523. Хвала тобі, богине! — Саме віщун Калхант велів принести Іфігенію в жертву. Лаерта син — Одіссей.
672…на скіпетр зазіхнувши… — Коли б загинув Орест, Пілада як мужа Електри могли б запідозрити в намірі заволодіти престолом аргоських володарів.
795. Навплія — портове місто в Арголідській затоці.
921. Суд священний — Ареопаг, найвищий суд в Афінах; за переказом, Посейдон судив тут Ареса, який вбив його сина Галіротія за спробу оволодіти Алкіппою (дочка Ареса).
935-936…повним келихом… шанувати… — Мова йде про свято "Кухлів", що припадало на другий день Антестерій (свята квітів), яке обходили в кінці лютого на честь Діоніса. Учасники свята змагались, хто швидше осушить свій кухоль вина. Це свято відрізнялося від інших тим, що на ньому не було наповненої вином спільної глиняної діжки (кратера) — звичай, що пов'язувався з Орестом, який, за переказом, прибув колись до Афін саме в день свят. Боячись допустити осквернення кров'ю матері до спільного кратера і водночас не бажаючи образити гостя, афіняни стали пити окремо й мовчки, кожен із свого кухля.
989. Локсій — дослівно "звивистий", тобто заплутаний у своїх віщуваннях (епітет Алоллона).
1071. Алкіона — зимородок, що в нього перевтілилася дружина трахінського володаря Кеїка.
1076. Кінф — гора на острові Делос, де Лето (Латона) народила

Аполлона й Артеміду.

1235–1236…землі серединне Місце… — див. прим, до "Медеї", р. 668.

1430. Узгір'я Карістійське — гірський хребет на півдні острова Евбея; поселення Гали було на протилежному, аттічному, березі.

1435–1436. Артеміда Тавропола — тобто (в перекладі з гр.) "та, що блукає серед таврів".

1441…край скель Бравронських… — Браврон — місцевість в Аттіці з храмом Артеміди"